

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2018

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 27.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlahlobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**Mohlahlobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwanyane le e le nngwe ya dipotso tse telele .
- Ha mohlahlobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo. Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.
- **Potso tse telele:**
 - Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlahlobuwa o se a ntse a iphele ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlahlobuwa a se ngotseng o nto sekaseka sena le batshwayi ba ka sehloohong. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e leqepheng la 3 le e leqepheng la 8 ho lekanyetsa moqoqo wa mohlahlobuwa.**
- **Dipotso tse kgutshwane:**
 - Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a-bulwa le di-a-kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
 - Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
 - Ha ho matshwao a ajwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshkatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng. MATSHWAO A 6	5 - 6 -O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshhehetswa ho tswa thothokisong. -Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	4 -O bontsha kutlwisiso, mme o hlosa se botswang ka tshwanelo. -O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang. -O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang. -O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.	3 -O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. -O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshheheta sehlooho. -Tse ding tsa dintlha tse hlahisitweng ho tshheheta sehlooho di ntle. -Tse ding tsa dintlha di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	2 -O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. -Ho batla ho se dintlha tse hlahisitweng ho tshheheta sehlooho. -Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.	0-1 -Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. -Dintlha tse tshhehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. -Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeliso, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitweng MATSHWAO A 4	4 -Sebopeliso se hlahisitse ka tsela e momahaneng. -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. -O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.	3 -Sebopeliso ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang, -Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.	2 -O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeliso. -Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyehang, mme ha e na momahano. -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	1 -Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Sehalo le setaele ha se tse loketseng.	0 - 1 -Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. -Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1

HA SE LEFA – TM Lethota

TATAISO HO BATSHWAYI:

Motshwayi a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopelo le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa. Ela hloko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopelo le Tshebediso ya Puo

- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopelong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.
- Puo, setaele le sehlo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang:

Sethothokisi se phoqa batho ba mekgahlelo e fapaneng ya bophelo, mme se ba lemosa hore seo ba nang le sona ka nako eo, ha se lefa hobane se ka nna sa fela neng kapa neng, mme ba sala ba itlhophere.

Kgetho ya mantswa

Apironime (tho ya lebitso o ikamahantse le diketso tse itseng)

- Molathothokisong wa 1 ho sebedisitswe lentse *'shwahle'*, mme le bolela motho ya buang haholo. Sethothokisi se ne se kgalema motho enwa hore a thole a mamele ha a eletswa.

Mantswemakgohledi

- Molathothokisong wa 4 ho sebedisitswe lentse *'tsetsela'*, mme le finyellelsa molaetsa wa hore ho lla ha ho thuse ho rarolla mathata.
- Molathothokisong wa 7 ho sebedisitswe lentse *'mabotjhobotjhong'* ho hlalosa sebaka se bonolo se hlokang makukuno moo ho robalwang hamonate teng. Sethothokisi se eletsa motho hore le ha a phela hamonate a tsebe hore hoo ke ha nakwana feela.

- Molathothokisong wa 9 ho sebedisitswe lentsewe '**dimenyemenye**' ho hlalosa hore o ja dijo tse monate tseo mafutsana a sa kgoneng ho di ja. Molaetsa ke hore ha motho a sa ja dijo tse monate a tsebe di tla fela.
- Molathothokisong wa 11 ho sebedisitswe lentsewe '**tshehlana**' ho bontsha hore eo ho buuwang le yena o a kganya ka lebala. Sena se fana ka molaetsa wa hore ha o le motle o se ikgantshetse batho ba babe, o hopole hore lefu le ya tla.
- Molathothokisong wa 12 ho sebedisitswe mantsewe ana '**bomankgwe**' le '**dikgoshopa**' ho hlalosa hore batho ba bang ba babe haholo, mme sena se hlalosa hore batho ba batle ba se ikgantshetse batho ba babe
- Molathothokisong wa 18 ho sebedisitswe ho '**pitika**' lepoqong ho bontsha hore le maqheku a maputswa a ne a ka ba a itihela le ho thetaha mobung ha ba foseditse morui e le sesupo sa ho kopa tshwarelo ho molaedi wa bona. Mantsewe a fana ka molaetsa wa hore ha o ruile o tlameha ho hlomphe batho ba baholo.

Mantswemararane

- Molathothokisong wa 17 ho sebedisitswe **lentswemararane (boteduputswa)**. Sena se sebedisitswe ka sepheo sa ho hatella hore maqheku a a tlakasela ha a bua le morui ya a kgahlapetsang. Molaetsa o finyelletswang mona ke hore ha o le morui o nne o hlomphe batho ba baholo.

Molaetsa

Sethothokisi se kgalema batho hore ha bophelo bo ba futhumalletse ba se ikgantshetse batho ba bang hobane dintho tseo ba nang le tsona di tla fela ka le leng la matsatsi.

[25]

POTSO YA 2

BA ILENG BA ILE – JG Mocoancoeng

- 2.1 Sethothokisi se bolela hore bothata bo teng kwana Yuropo. ✓ ✓

[Mohopolo wa sehlooho ke hore ho hlokwa thuso kwana Yuropa ka baka la bothata bo itseng bo teng]

(2)

- 2.2 Ho fokotsa palo ya mantsewe moleng oo molemong wa ho potlakisa morethetho wa mola wa thothokiso. ✓ ✓

[Leha mohlahlobuwa a ngotse ho fokotsa palo ya mantsewe feela kapa ho potlakisa morethetho feela, a nne a abelwe matshwao kaofela.]

(2)

- 2.3 Ho katla/kgina morethetho wa molathothokiso/Ho fokotsa palo ya mantsewe. ✓ ✓

(2)

- 2.4 Sehlo se tlase se **kgothatsang/tshedisang**. Masole a shwetseng ntweng a bua le maAforika hore a se ke a a llela a tswela pele ka bophelo hobane ona a phomotse.

KAPA

Sehalo se tlase se bontshang maikutlo a **bohloko**, a ho **hloro** le a **tihlohelo**. ✓ Masole a hlorile ka baka la ho hlolohela ba malapa ba setseng hole naheng ya Afrika-Borwa. ✓

(2)

- 2.5 Maikutlo a ho hlomoha/a **bohloko/a qenehelo/a ho sarelwa**. ✓ Bontate ba malapa ba ile ba itela ba ya thusa ntweng e mahlomafubedu, ba siya malapa a bona empa ka bomadimabe ba shwella hona ntweng moo hole le ba lesika. ✓

[Mohopolo wa sehlooho ke maikutlo a sithabetseng]

(2)
[10]

POTSO YA 3

SE IKGANTSHE – TJ Mahapa

- 3.1 Maemo a bophelo a a fetofetoha; kajeno borui ke ba hao hosane ke ba e mong. ✓ ✓ (2)
- 3.2 Bakeng sa ho hohela mmadi hoba se botsitsweng moleng ka mong, se hlaloswa moleng o o hlahlamang./Ho imakatsa kaha sethokhosi se tseba karabo./Bakeng sa ho phoqa boRamabenkele, morui le raselakga (ba neng ba ikgantshetsa batho). ✓ ✓ (2)
- 3.3 Ka sepheo sa ho omela maemo a hlahellang Bibeleng ka ho bontsha mokgwa oo ba ileng ba ipolaya ka ona jwalo kaha Judase Iskariotha a ile a ipolaya. ✓ ✓ (2)
- 3.4 Molaetsa wa thothokiso ena ke hore motho ha a ruile a se ke a shebela batho ba bang fatshe hobane leruo leo la hae le ka nna la fela, mme a iphumana a le maemong a tlase. ✓ ✓ (2)
- 3.5 Maikutlo a qenehelo/kutlwelobohloko. ✓ Raselakga ya neng a hafa ka nkatana o se a hloka le ya ho phoka boduma, mme o se a phela maphaong le dikgohlong ka lebaka la ho ba ditlhong tsa ho kopana le batho bao a neng a ikgantshetsa bona. ✓

[Maikutlo a mohlahlobuwa a ananelwe]

(2)
[10]

POTSO YA 4

RATO LA KA – MT Lekitlane

- 4.1 Motho ya kgotsofetseng ha a na matshwenyeho, mme ya ngongorehileng o na le mathata a mo kgathatsang kahoo tebello ke hore motho ya kgotsofetseng ha a ngongorehiswe ke letho. ✓ ✓ (2)

[Mohlahlobuwa a bontshe ntlha ya hore motho ya kgotsofetseng ha ho letho le mo ngongorehisang/Motho ya kgotsofetseng a ka nna a ba le se mo ngongorehisang ho ya ka maemo a ditaba]

- 4.2 Ka sepheo sa ho toboketsa kamoo a ileng a kgorohela mohala kateng hore a letsetse moratuwa wa hae. ✓ ✓ (2)

- 4.3
- Sepheo ke ho fokotsa bolelele ba molathothokiso.
 - Ho fa molathothokiso oo sefutho
 - Ho potlakisa morethetho wa molathothokiso. ✓✓ (2)
- 4.4 Ke sehloho se hodimo se bontshang maikutlo a ho ba **lehala/ho tata/ kapa ho bontsha tjantjello/tjheseho** ya ho romela ditaba **ka potlako**, hobane motho ha a hopotse moratuwa wa hae o etsa makgobonthithi a ho bua le yena. (O tabola dibuka ho ngola lengolo; o laimela mohala ho letsetsa moratuwa). ✓✓ (2)
- 4.5 Maikutlo a qenehelo/kutiwelobohloko. ✓ Sethothokisi se hlalosa hore se imetswe ke pelo ka baka la bohloko ba ho sa kgone ho bua le eo se mo ratang hobane tjhelete e ile ya fela kapele. ✓ (2)

[10]**POTSO YA 5****SELEMO SA 1976 – T Leballo**

- 5.1
- Ka sepheo sa ho lekalekanya melathothokiso hore e be le morethetho/raeme kaha phatlalla le rapalla di na le dinoko tse lekanang ebile di duma ka ho tshwana.
 - Ka sepheo sa ho toboketsa mantswe ana phatlalla le rapalla.
 - Ka sepheo sa ho toboketsa hore ba ne ba baleha ba bile ba eshwa. ✓✓ (2)
- 5.2 Ho hlakisa modumo o matla, o tshosang o neng o bakwa ke batho ha ba matha le modumo o neng o bakwa ke dithunya. ✓✓ (2)
- 5.3 O toboketsa kamoo batho ba neng ba e wa kateng, mme ba e wa motjhaotjhele kapa molebe ho se na kgefutso ✓✓ (2)
- 5.4 Ke maikutlo a ho sarelwa, qenehelo le ho utlwa bohloko. ✓ Batho ba bolauwe ka sehloho mme ditopo di tletsetletse le thota. ✓
- [Mohopolo wa sehlooho – ho na le tshabo le ho nyaroswa ke ketsahalo ya ho tlala ha ditopo hohle mona]** (2)
- 5.5 Thothokiso ena e bua ka batho ba bangata ba ileng ba bolawa ka sehloho ke mapolesa ka selemo sa 1976. ✓✓ (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng. MATSHWAO A 15	-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15. -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13. -Sehlooho se manollotswe ka botebo -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhetswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitwang kamoo ho lokelang. -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotswang ka botlalo. -Tse ding tsa dintlha di tshhetsa sehlooho. -Dintlha tse ding di tshheditswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhetsang sehlooho. -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho. -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho.. -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso. -Dintlha ha se tse kgodisang. -Mohlahloluwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole le nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehalo tse sebedisitwang temeng. MATSHWAO A 10	-Sebopeho se momohaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.	-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momohaneng. -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Puo, sehalo le setaele boholo di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeho. -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera. -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehalo le setaele tsona di batla di loketse. -Tlhalohanyo ya mehopolole e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse.	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse. -Sehala le setaele ha di a lokela mosebetsi -Popo ya diratswana e fosahetse.	-Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole. -Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo. -Popo ya diratswana e fosahetse.
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahloluwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshebediso ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**Selelekela**

Mophetwa ya tjhitiya ke ya nang le boitshwaro bo tshwanang le ba batho ba phelang lefatsheng. O fetoha le maemo a ditaba paleng, mme o kgona ho bontsha tseo a di ratang le tseo a sa di rateng. O kgona ho bontsha ntlhakemo ya hae. O na le makgabane a fapaneng, mme o kgona ho hola kelellong le maikutlong ka ditsela tse fapaneng. Ka dinako tse ding o thata ho utlwisiseha.

[Mophetwa ya sepapetlwa ke ya sa fetoheng leha maemo a ka ba jwang. Ke mophetwa ya tswafisang, mme ha a bontshe matshwao a batho ba nnete ba phelang lefatsheng. Ha a bontshe kgolo kelellong le maikutlong jwalo ka mophetwa ya tjhitiya, mme ho bonolo ho lepa seo a se nahanang le seo a ka se etsang.]

Ho ba tjhitiya ha Tsietsi

- Tsietsi o holetse ha malomae, mme e ne e le ngwana ya mamelang a bile a hlompha baholo ba hae. O ne a bile a sa lemohe hore yena ha a tshwarwa jwalo ka bana bao a neng a nahana hore ke ba habo, e leng Dibakiso le Tsekiso.
- Leha Mmamasolomane a ne a mo sotla, o ne a ntse a hlompha a bile a mamelletse tshwaro ya hae.
- Le mohlang a neng a etselletswa ka ho utswa tjelele le radio ya nkgono, o ne a ntse a bontsha tlhompho ho baqosi ba hae.
- Eitse hoba a utiwele ka monyenyesa wa hore Kotsi le Mmamasolomane ha se batswadi ba hae ba madi, o ile a fetoha semelong sa hae.
- A batla ho tseba nnete ya ditaba tseo, hoo a neng a se a bile a phofa le motsheare ka baka la tsona.
- O ile a ba a tloha lapeng ho ya batlisisa ka ba lelapa la habo.
- Mohlang a neng a kgutlela ha Kotsi o ne a se a sa tshwane le Tsietsi yane wa ho tloha moo a ntse a hlompha.
- O ile a etsa morusu ona wa haesale a ba a qetella a thuntse rangwanae seropeng.
- Kamora ho bolauwa ha Tseleng ke lemulwana la Mohanuwa o ile a tlala moya wa boiphetetso a ba a atleha ho iphetetsa ho babolai ba Tseleng ka ho ba bolaya kaofela ha bona.

Phethelo

Ntlhakemo ya mohlahlobuwa e ananelwe ha feela a e tsheheditse hantle ka diketsahalo tse tswang paleng tse tsamaellanang le ho ba tjhitiya ha Tsietsi.

[25]**POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

- 7.1 A ile a phethahala hobane nkgono Mantsoteng, Kgotso le Kgutso, Tsipane, Tseleng le ba bang ba ile ba thusa Tsietsi somasomaneng eo a neng a tobane le yona bophelong ba hae. ✓✓ (2)
- 7.2 Ke hobane le hloka halletswe ke batswadi le baena ba lona. ✓ (1)
- 7.3 Ke yena ya nnetefaleditseng Tsietsi hore ha se wa ha Kotsi le hore o tla fumana ba habo hokae/Ke yena ya entseng hore Tsietsi a itsebe hore o tswalwa ke bomang. ✓✓ (2)

- 7.4 Ketsahalong eo e neng e re ha a kopa ho rapela le bomoruti Moshebi le Mmamasolomane ba mo hanele, ba ikwalle ba le bang. ✓ ✓ (2)
- 7.5 Moruti Moshebi o ne a na le boitshwaro bo sa amoheleheng hobane o ile a ba le ngwana le Mmamasolomane. ✓ ✓
Moruti Ditabe o ne a tshepahala feela a le bohale hoo Tsietsi a ileng a tshaba ho mmotsa ka batswadi ba hae. ✓ ✓ (4)
- 7.6 E qholoditswe ke ha Tsietsi a batla kotjana ya ntatae. ✓ Tsietsi o ile a thunngwa ke mapolesa, a iswa sepetlele yaba ha ba sa kopana kamora ho thoba ha hae sepetlele. ✓ (2)
- 7.7 E entse hore ho be thata ho mapolesa ho lemoha Tsietsi wa sekebekwa eo a ntseng a mmatla/E entse hore monna wa mosadi e mong a bolaye Tsetsela Tlokotsi hobane Tsietsi a ile a mo supa hore ke yena ya ratanang le mosadi wa monna eo. ✓ ✓ (2)
- 7.8 Tomatso e hlahella ka tsela ya hore monnamoholo ya bolelletseng mapolesa hore morung moo ho dula mohlankana ya itseng, ke yena Tsietsi, mme o ne a lahlehisa mohlala feela hore mapolesa a mmatle morung empa yena a se a le hara motse. ✓ ✓ (2)
- 7.9 Hoteleng moo a neng a dula teng o ne a kgona ho fofonela ditaba tse etsahalang motseng ho batho ba tlleng boikgathollong ha a ntse a ikgakantse. ✓ ✓ (2)
- 7.10 Tjhe, mongodi ha a e hlahise ka tsela e amohelehang. Bobe ha bo phetetswe ka bobbe, mme Tsietsi o ne a lokela ho tshwarela ba mo entseng hampe.

KAPA

E, motho a ka re toka e hlahisitswe hantle leha sena se le kgahlanong le phedisano e ntle.

- Re re ha e iphetetse ka e e hlabileng, mme batho ba tswileng kotsi ba se na molato e bile mahlatsipa a ntweng ya Tsietsi le lefatshe.
- Tsietsi ha a ka a fuwa mafa a hae, mme o ne a e na le tokelo ya ho halefa. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela] (2)

- 7.11 E, ke nnete. Mohanuwa o entse makgobonthithi ohle a ho fumana batho ba tlang ho mo thusa ho bolaya Tsietsi empa ho ile ha bolauwa yena le lemulwana leo la hae. ✓ ✓ (2)
- 7.12 E mmakaditse. Tebello e ne e le hore Tsietsi o tla fetoha mohale ya tswang maroleng empa ha ho a ka ha e ba jwalo. O fetohile senokwane se hlokanqenehelo.

KAPA

Ha e a mmakatsa. Motho ya entsweng hampe ho tloha bonyaneng o hola ka pelo e tletseng boiphetetso. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela] (2) [25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema**Selelekela**

Mophetwa ya tjihitja ke ya nang le boitshwaro bo tshwanang le ba batho ba phelang lefatsheng. O fetoha le maemo a ditaba paleng, mme o kgona ho bontsha tseo a di ratang le tseo a sa di rateng. O kgona ho bontsha ntlhakemo ya hae. O na le makgabane a fapaneng, mme o kgona ho hola kelellong le maikutlong ka ditsela tse fapaneng. Ka dinako tse ding o thata ho utlwisiseha.

[Mophetwa ya sepapetiwa ke ya sa fetoheng leha maemo a ka ba jwang. Ke mophetwa ya tswafisang, mme ha a bontshe matshwao a batho ba nnete ba phelang lefatsheng. Ha a bontshe kgolo kelellong le maikutlong jwalo ka mophetwa ya tjihitja, mme ho bonolo ho lepa seo a se nahanang le seo a ka se etsang.]

Ho ba tjihitja ha Diepollo

- Diepollo o ile a thoba ha malomae Theko kamora ho sibolla hore malomae o batla ho mo nyadisa Mothofeela le hore ha se ngwana wa Theko le Mmamokele, mme a etsa qeto ya ho ya batla batswadi ba hae.
- A rera ho ya kopa thuso ha moruti empa eitse ha a fihla moo, a fumana hore Mothofeela o teng moo, a fetola maikutlo a hae. A thoba ho fihlela a fihla motseng wa Habuasono, a kopana le nkgono Motsokapere ya ileng a mo isa lapeng ha hae.
- Ho duleng ha hae le nkgono o ne a se a futhumalletswe ke naha hoo a neng a se a ikemiseditse ho fetohela morero wa hae wa ho ya batla batswadi ba hae, mme eitse ha a lemoha hore nkgono ke moloi, o boela a fetola maikutlo a hae tabeng ya ho batla ho dula le nkgono, a tswela pele ka leeto la hae.
- Nakong eo a seng a sebetsa sepetlele sa National, o ne a sebetsa ka botshepehi empa eitse ha a lemoha hore lebitso la Mmamolete le ka tlasetlase ho mabitso ohle a bakudi ba emetseng ho fumantshwa ditho tsa mmele, o ile a etsa qeto ya ho fetola lenane leo.
- Qetellong a ba a patela mapolesa nnete ha a ne a batla Zeblon le Pontsho bao e neng e le batho ba hlahelletseng haholo ka tsa dipolotiki.

Phethelo

Ntlhakemo ya mohlalobuwa e ananelwe ha feela a e tsheheditse hantle ka diketsahalo tse tswang paleng tse tsamaellanang le ho ba tjihitja ha Diepollo.

[25]**POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema**

- 9.1 Ke lebaka la bomorabe le ditumelo tse fapaneng tsa batswadi ba bona. ✓ (1)
- 9.2 Ke metswalle/Ke basebetsimmoho. ✓ (1)
- 9.3 Motshewa ke mophetwa ya pelo e mpe. ✓ O thabela ditsietsi tsa batho ba bang, mme o tshehisa ka tsona jwalo kaha a entse ka tsietsi ya Dibakiso le Raitlhwana. ✓ (2)

- 9.4 **Qaleho**
- Diepollo o kopana le Dikenkeng ha a isitse lenane la bakudi Van Wyk printers hore le fetolwe. Ba fetoha metswalle e meholo. ✓
- Kgohlano le tharahano**
- Dikenkeng o anya Diepollo leleme eo a sa tsebe. O bolella mohlankana wa hae ya tsebisang sepolesa ditaba tsa Diepollo kaofela.
 - Diepollo o sibolla hore Dikenkeng ke nta ya selomela kobong. ✓
- Sehlohlolo le Tharollo**
- Diepollo o a tshwarwa empa a lokollwa kaha ho ne ho se bopaki bo bokaalo kgahlanong le yena.
 - Ntata Zeblon o kopa Diepollo ho tla dula le bona, mme eo o tloha pela Dikenkeng. ✓
- (3)
- 9.5 Tomatso e hlahiswa ka tsela ya hore moo Diepollo a neng a balehela teng ke moo tsietsi e neng e larile teng, mme Mothofeela eo a mmalehang o ne a le teng ha moruti moo a tlo tla mo tjhobedisa. ✓ ✓
- (2)
- 9.6 Ke kgotsofatswa ke seo a se entseng. O ne a batla ho pholosa Mamolete ya ileng a mo thusa ka dintho tse ngata le ka dibuka tsa booki.
- KAPA**
- Ke halefiswa ke seo a se entseng. Ho na le batho bao e leng kgale ba emetse ho fumantshwa diphio pele ho Mamolete, mme ba tinngwa monyetla wa ho di fumana. ✓ ✓
- [Maikutlo a mohlahlobuwa a ananelwe ha a ikamahantse le se botsitsweng]**
- (2)
- 9.7 Diepollo o ile a tshwarwa ke sepolesa ha a ne a le ha Rammulotsi. ✓
- (1)
- 9.8 Diepollo o ile a ya ha Rammulotsi kamora hore ngaka e mmollele hore mmae o moo, mme ka thuso ya nkgono ya neng a dutse hodima lejwe pela posong o ile a kgona ho kopana le bana babo. ✓ ✓
- (2)
- 9.9
- O etsa hore mmadi a iphumanele lebaka le entseng hore Pontsho a se ke a bolella Diepollo ka sebaka seo lenyalo le tlang ho tshwarelwa ho sona.
 - O thibela hore mapolesa a se fumane mohlala wa hore a ka mo fumana kae kaha a ne a ntse a mmatla. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- (2)
- 9.10 E ne e le ya ditoropong, mme mehla e le ya jwale. ✓ Ho ne ho na le sepetlele/Ditaba tsa dipolotiki di ne di se di hahlametse baahi ba moo. ✓
- (2)
- 9.11 Zeblon o ile a etselletswa ka hore ditho tsa mokgatlo wa habo wa dipolotiki ke tsona tse bolaileng Kotsuwopo ho se jwalo yaba o lokela ho baleha motseng wa Moemaneng. ✓ ✓
- (2)
- 9.12 E, o na le kamano. O ile a fa Diepollo mangolo a mabedi le leqhetswana la koranta le neng le hlakisetse Diepollo ka tsa tswalo ya hae, mohla Diepollo a neng a tloha ho yena ho ya batla ba habo. ✓ ✓
- (2)

- 9.13 Ke ne ke tla phehella ke tswele pele ka morero oo ho fihlela ke finyella ho seo ke se labalabelang, e leng ho fumana batswadi ba ka ba madi.

KAPA

Ke ne ke tla amohela kaha ke hlolehile ho fumana batswadi ba ka ba madi, mme ke telle ruri. ✓✓✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(3)
[25]

POTSO YA 10: MME – NP Maake

Selelekela

Mophetwa ya tjhitja ke ya nang le boitshwaro bo tshwanang le ba batho ba phelang lefatsheng. O fetoha le maemo a ditaba paleng, mme o kgona ho bontsha tseo a di ratang le tseo a sa di rateng. O kgona ho bontsha ntlhakemo ya hae. O na le makgabane a fapaneng, mme o kgona ho hola kelellong le maikutlong ka ditsela tse fapaneng. Ka dinako tse ding o thata ho utlwisiseha.

Mophetwa ya sepapetlwa ke ya sa fetoheng leha maemo a ka ba jwang. Ke mophetwa ya tswafisang, mme ha a bontshe matshwao a batho ba nnete ba phelang lefatsheng. Ha a bontshe kgolo kelellong le maikutlong jwalo ka mophetwa ya tjhitja, mme ho bonolo ho lepa seo a se nahanang le seo a ka se etsang.

Ho ba tjhitja ha Mme

- Mme o tlohile lapeng ha hae Matatiele ka sepheo sa ho ya batla monnae eo e sa leng a tsamaya le makgowa ka mosebetsi.
- A ba a siya ngwana wa hae lapeng Matatiele.
- Ha a fihla ha Mmateboho, o ne a hlile a tlo batla monnae empa eitse ha a lemoha ho loka ha Mmateboho le kgotso e renang lapeng leo, a fetohela morero wa hae.
- A be a se a re o tlo kopa tjako motseng oo.
- A phela le batho ba motseng wa Sebokeng leha ba ne ba sa mo tsebe hantle hore o tswa kae, yaba o lebetse ka ngwana yane eo e saleng a mo siya Matatiele.
- A be a se a rata boMasesi a thusa le batho ba motseng ona.

Ho ba sepapetlwa ha Mme

- Ha Mme a fihla ha Mmateboho, mme a lemoha bophelo ba moo, o etsa qeto ya ho se itlhalose hore hantlentle yena ke mang.
- Nakong eo a seng a kula, o hana ho iswa sepetlele kaha ha a batle hore ho hlahelle hore ke mang.
- Ha Mmateboho a kopa hore a mo nke a ilo mo okela lapeng ha hae, o a hana hobane ha a batle hore ho tsejwe hore yena ke mang.
- A getella a se a bile a hlokaetse a ntse a patile sephiri sena sa hae.

Phethelo

Ntlhakemo ya mohlalobuwa e ananelwe ha feela a e tsheheditse hantle ka diketsahalo tse tswang paleng tse tsamaellanang le ho ba tjhitja kapa ho ba sepapetlwa ha Mme.

[25]

POTSO YA 11: MME – NP Maake

- 11.1 Di mo susumelleditse hore a balehe lapeng, mme a ithole a se a robetse hodima lebitla. ✓ (1)
- 11.2 Ke ya maikutlo. ✓ Dikeledi o lwantshana le maikutlo a hae malebana le ho nyalana le monna eo a neng a sa ratane le yena hohang. ✓ (2)
- 11.3 E ne e le letshwao la pherekano eo Dikeledi a leng ho yona ya hore a dumele ho nyalwa ke Thollo kapa a hane. ✓ ✓ (2)
- 11.4 Dieta tsa hae di ne di le diretse tse bakilweng ke lerole le kopaneng le pula. Thoto ya hae e ne e tlangwe ka lesela ebile e kolobile ✓ (1)
- 11.5 Dikeledi o ne a se a entse qeto ya ho nyalwa, mme o ne a sa batle hore Mmisi a fetole maikutlo a hae.
O ne a sa batle ho ba lefetwa jwalo ka yena Mmisi Lekena. ✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (1)
- 11.6 O ile a bona Tsekiso le ngwanana e mong ya neng a kena sekolo Lekwa-Shandu ba etswa dihlahlaneng ba tshwarane ka matsoho. ✓ (1)
- 11.7 Tjhe, ha ho a nepahala hobane ho bitsa motho kwata ke ho bontsha lenyatso, mme leha boThollo ba ne ba dula komponeng hoo ha ho bolele hore ke dikwata. ✓ ✓ (2)
- 11.8 Ho hetla morao. ✓
 - Mongodi o le sebedisitse ka sepheo sa ho bolella mmadi hore ho tlele jwang hore Mme a hlokahalle ha Mmateboho.
 - O hopotsa mmadi ka tsa ho fihla ha Mme Sebokeng le tsohle tseo a di entseng. ✓ ✓**[Tshwaya lewa le sepheo se le seng feela]** (3)
- 11.9 Ka makgetlo ao a mabedi Mmateboho o ne a utlwile bohloko ka ho tshwana. ✓ ✓ (2)
- 11.10 Monga koloi ke motho ya lokileng ya nang le kutlwelobohloko ✓ O ile a bolella Mmateboho hore a seke a itshwenya ka tjelete ya tefo feela a mpe a hlokomele mokudi wa hae. ✓ (2)
- 11.11 Tomatso e hlahiswa ka tsela ya hore Thollo a hane ho tshela mobu lebitleng la Mme ka kgopolo ya hore Mme ke moditjhaba athe Mme ke mohatsae wa matswathaka. ✓ ✓ (2)

11.12 Tihekelo/Qaleho

- Bafokeng ba fihla ha Mmateboho ba tlo pata Mme.
- Sesosa sa kgohlano ke ha Mmateboho a patela mme ha hae feela mofu a sa tsejwe lapeng ha Thollo. ✓

Kgohlano le Tharahanong

- Kamora lefu ba kenyetša Mmateboho nyewe ya hore hobaneng a patetse motho ya sa tsejweng lapeng la mora wa bona.
- Ba a mo tjodietsa, mme Thollo ha a mmuelle. ✓

Sehlohlolo le phethelong

- Diseko o kena ditaba tsa bona ka sehlotho. O tjodietsa Bafokeng hoo ba ileng ba itshwabela yaba ba a tloha Sebokeng ba kgutlela lapeng Matatiele. ✓

(3)

- 11.13 E amohelahile. Monga ditaba o ne a di bipile, mme e ne e se boikarabelo ba Diseko ho hlahisa nnete. Tikoloho le yona ke ya ditoropong, mme tikolohong e tjena motho wa ntate o nyala mosadi a le mong feela. ✓✓✓

(3)

[25]**POTSO YA 12: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke****Selelekela**

Mophetwa ya tjihitja ke ya nang le boitshwaro bo tshwanang le ba batho ba phelang lefatsheng. O fetoha le maemo a ditaba paleng, mme o kgona ho bontsha tseo a di ratang le tseo a sa di rateng. O kgona ho bontsha ntlhakemo ya hae. O na le makgabane a fapaneng, mme o kgona ho hola kelellong le maikutlong ka ditsela tse fapaneng. Ka dinako tse ding o thata ho utlwisiseha.

[Mophetwa ya sepapetlwa ke ya sa fetoheng leha maemo a ka ba jwang. Ke mophetwa ya tswafisang, mme ha a bontshe matshwao a batho ba nnete ba phelang lefatsheng. Ha a bontshe kgolo kelellong le maikutlong jwalo ka mophetwa ya tjihitja, mme ho bonolo ho lepa seo a se nahanang le seo a ka se etsang.]

Ho ba sepapetlwa ha Tutudu

- Maloma Tutudu o ile a mmehela **tjhelete eo a tlang ho ithuta** ka yona mme Tutudu a fela a phethisa jwalo, a ya sekolong a fumana lengolo la botitjhere.
- Ha a fihla Thabure a **tshepisa** hore ha a ka fumana mosebetsi sekolong sa Sedibeng, **o tla tliša diphetoho** tse ntle sekolong seo mme a feela a phethisa jwalo ka tsela ena:
 - ✓ Letsatsi la pele ha dikolo di bulwa o ile a phamola tshepe ho motho ya e letsang, mme a e letsa ka mokgwa o sa tlwaelehang o ileng wa makatsa setjhaba sa Thabure, a ba a lokisa mela ya baithuti hore e tsepame mofolong a thathiselletsa ka ho bina ho feta bohle.
 - ✓ A ruta baithuti letsatsing la pele feela a ba a ba fa le dibuka. A tswela pele ka ho hlwekisa phaposi eo a neng a sebeletsa ho yona.
- O fihlile a le **mahlahlaha** mme a a bontsha ka tsela ena:
 - ✓ Ha a tsebiswa bana ba sekolo le matitjhere a mang, o iponahatsa ka tsela ya hae a le mong.
 - ✓ O bapadisa bana ba sekolo bolo mme o bile o tsosa sehlopha sa mmimo sa kereke.
- Ha **a ka a balehela mathata** a hae leha a ne a se a fetohetswe ke basebetsimmoho le setjhaba.

- ✓ Sena se bonahala nakong eo a neng a fihlelwa ke maikutlo a hore eka a ka falla motseng wa Thabure hoba setjhaba se mo tsohetse matla, a ikele hosele. A phakisa a hopola hore yena ha a na mang wee, mme ebile le malomae o se a hlokaetse. A etsa qeto ya ho dula Thabure.
- ✓ A boela a fihlelwa ke mohopolo o reng a se ke a ya kerekeng. Qetellong a qhelela mohopolo ona ka thoko a kena tsela a ya kerekeng, mme ho kgutleng ha hae, a itsheha kaha o ne a lemoha hore o batlile a tshaba moru o se na nkwe.
- Leha a lekwa ke Thebe ka ho romella Ntefeleng lapeng la hae hore a ilo kena diphateng le Tutudu, **ha a ka a nka monyetla** wa hore a be a se a robala le yena.
- Tutudu **ha a nyahamiswe** ke maemo habonolo. Sena se iponahatsa ka tsela ena:
 - ✓ Leha ntate Seipobi a sa ka a amohela kopo ya hae kgetlo la pele ha a ne a ilo kopela dibini tsehetso ya sepalangwang le ho kopa hore sehlopha sa bolo se rekelwe seaparo sa dipapadi, o ile a kgutlela ho yena ho ya kopela batshwaruwa thuso ya hore ba lokollwe tjhankaneng.
 - ✓ Kamora mmommori wa Thebe o ile a kgutlela sekolong ka mahlahahlaha a hae a tshwanang le a pele le hoja mosuwehlooho a ne a tshohile hore baithuti le setjhaba ba tla mo ntsha kotsi. A boela a tidinya tshepe ya sekolo ka mahlahahlaha a fetang a pele kamora boipelaetso ba bana ba sekolo le setjhaba mohla a kgutlelang sekolong.
 - ✓ O ile a dula a ntse a le makgethe le ka mora hore setjhaba se mo fetohela.
- Botho ba hae ha bo a ka ba fetoha hohang kaha **ha a ka a ba le moya wa boiphetetso**.
 - ✓ Ha a ka a halefela Thebe ka ketso ya hore a romelle Ntefeleng hore a ilo mo hoka ka ho robala le yena.
 - ✓ O ile a kopela batshwaruwa thuso ho ntate Seipobi leha Thebe yena a ne a mo tjheketse lemena.

Phethelo

Ntlhakemo ya mohlalobuwa e ananelwe ha feela a e tsheditse hantle ka diketsahalo tse tswang paleng tse tsamaellanang le ho ba sepapetlwa ha Tutudu.

[25]

POTSO YA 13: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke

- 13.1 Thebe o ne a tshwarela dikopano Letsheng ha Dimama. ✓ (1)
- 13.2 Ho tla tjhekela Tutudu lemena hore a tebelwe sekolong sa Sedibeng. ✓ (1)
- 13.3 Lebaka ke hore bona ha ba kgeme mmoho le ba itjellang mokankanyane/ha ba nwe jwala/Ha ba a mengwa kopanong ya Thebe. ✓ (1)
- 13.4 Maikutlo a ho teneha/a kgalefo. Thebe ha a bue nnete o mpa a senya Tutudu lebitso hobane a sa batle ho sebetsa ka thata.
Maikutlo a kutlwelobohloko. Thebe o etsa Tutudu hampe empa Tutudu a se na phoso.
Maikutlo a ngongoreho. ✓ Maemo a sekolo a tla mpefala le ho feta ha Tutudu a ka tloha sekolong seo. ✓

[Mohopolo wa sehlooho ke ho ba le maikutlo a seng monate ka baka la leshano la Thebe.]

(2)

- 13.5 Ke maratahelele/ke ntshunyekgare. ✓ Yena o itjhebetse hore matitjhere a reke jwala ba hae, mme ha a tsotelle thuto ya bana ba Thabure. ✓ (2)
- 13.6 Ke tharahanong. ✓ Mophetwa wa sehlooho a rerwa ka matla, mme o tliilo aparelwa ke mathata a mangata. ✓ (2)
- 13.7 O ile a lefella batshwaruwa hore ba lokollwe tjhankaneng. ✓ (1)
- 13.8 Ke baratani/Ba a ratana.
Ke basebetsimmoho ✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (1)
- 13.9 Mmae o ile a hlokahala ha a ne a beleha yena Tutudu. ✓ ✓ (2)
- 13.10 E fupere tomatso ka tsela ya hore Dikgapane ya tshepilweng hakaana bakeng sa morero wa ho diha Tutudu, ke yena wa pele ya fetohang, ya nyahlatsang morero ka lebaka la lerato leo a seng a rata Tutudu ka lona, mme o siya Thebe a le mong morerong oo wa hae a sa tsebe hore Dikgapane o ratana le Tutudu. ✓ ✓ (2)
- 13.11 Ke ya motsetoropo, mme nako ke ya mehleng ya kajeno. ✓ Ho na le matlo a sejwalejwale a teteang, ho mabenkele le dibaka tsa boikgathollo, dikolo mmoho le kereke, mme le moaparo wa Dikgapane o a iponahatsa hore ke wa matsatsing a kajeno. ✓ (2)
- 13.12 O iponahatsa nakong eo Mmanthoto a neng a tlo tjodietsa Dikgapane ka hore o ruta bana ba bona mekgwa e mebe ya hore ba thibele pelehi athe ho tla hlahella taba ya hore yena Nthoto eo mmae a neng a re a se rutwe ka tsa thobalano e sa bolokehang, o se a ithwetse.

Nakong eo Mmanthoto a neng a se a ile le sephume sa boroko bakeng sa ho emela ditaba tseo a neng a tliile ka tsona sekolong moo.

Nakong eo setjhaba kaofela se kgemang mmoho le Mmathoto, se reng Dikgapane ke yena ya entseng hore Mmanthoto a hlahelwa ke taba ena e tlotlolang hakaana. ✓ ✓ (2)
- 13.13 Thulano ya maikutlo e iponahatsa ka hore Mosuwehlooho Tselapedi o ne a batla ho hirwe Tutudu hobane a ipabotse boiketong. ✓ Lekgotla la Tsamaiso ya Sekolo le ne le batla hore ho hirwe e mong hobane e ne e le ngwana mobu. ✓ (2)
- 13.14 Ho hetla morao. ✓ (1)
- 13.15 Ho fosahetse. Titjhere ke motswadi wa ngwana e mong le e mong sekolong, mme o lokela ho ruta bana mekgwa e metle e seng ho ba ntsha tseleng.

E fosahetse. Titjhere yena o se a sebetsa mme jwale o senya Bokamoso ba bana ba sekolo. ✓ ✓ ✓ (3)
[25]

POTSO YA 14: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**Selelekela**

Mookotaba ke thuto eo mongodi a batlang ho e fetisetsa ho babadi ba hae. Mookotaba wa tshomo ya Phiri le motho o tla tshohlwa ho ipapisitswe le wa dithoko tsa Ntwa ya Barolong. Ka nako tse ding mookotaba o hlahellang ha o be mong, mme re tla tsepamisa maikutlo ho o le mong wa tshomo o bapisehang le wa dithoko.

Mookotaba le diketsahalo tsa tshomo ya Phiri le Motho.

- Mookotaba o hlahellang ke wa ho sebedisa bohlae ho lokisa maemo a renang.
- Motho o ne a ile a thusa Phiri ho mo tshwasolla sefing empa ka morao ho moo Phiri o fetohela motho ka ho batla ho mo ja.
- Mophetwa ya bitswang Phokojwe o ne a ile a itatola ka ho tseba hore Phiri ha a tshepahale.
- Tshwene a kenella ho rarolla bothata ba Phiri le motho. O ile a mamela mahlakore a mabedi a ditaba. Phiri o ne a hlalosa hore leha Motho a mo thusitse hoo ha ho bolele hore a se ke a mo ja kaha yena a lapile haholo.
- Tshwene o ile a re ba ye moo ditaba tsena di etsahetseng teng e le hore a tle a tsebe ho lekola kgang ena hantle.
- Ba ile ba ya sefing, mme ba fumana lemati la sona le butswa. Yaba Tshwene o re ha a utlwisise mokgwa oo motho a tshwasollotseng Phiri kateng, mme a laela Phiri ho kena ka sefing hore a tle a bone kamoo motho a neng a ile a pholosa Phiri kateng.
- Eitse ha lemati le notleleha yaba Tshwene o laela motho ho siya Phiri hona moo a ntse a tshwasehile. Tshwene a ne a sebedisitse bohlae ho pholosa motho ditleneng tsa Phiri.

Mookotaba le diketsahalo tsa dithoko tsa Ntwa ya Barolong.

- Thokong ena Mophetwa ya bitswang Thoane o ne a ile a loha mano a ho fekisa Barolong ba neng ba le bohale ntweng ka ho sebedisa bohlae ba hae.
- Tsela eo a radileng mawa a hae a ntwana a ne a bontsha bohlae bo bohlo.
- Ka ho tseba hore ha Barolong ba boloditse ba a ila, Thoane o ne a ile a ba hlasela ka nako eo. O ile a nehela bahlabani ba hae ba kgarametsa Barolong sa lehoduotswana.
- Barolong ba ile ba hloleha hohang ho itshireletsa. Lena e ne e le lekgetlo la pele ba hloleha ntweng.

[25]**POTSO YA 15: KE QATI E A LOMISANWA – S J Mamashela**

- 15.1 Ke mohlabani tlasa boetapele ba Bereng. ✓ (1)
- 15.2 Ka ha seroki se bua ka ho hlaola molathokong wa pele, 'dipone' di etsa hore mmadi a ferekanye 'poone' le dipone tseo e leng dipere tse kgutshwane ka seemo. ✓ ✓ (2)
- 15.3 Tsela eo 'memetsa' e hlahellang ka yona e bontsha ho hoeletsa ka lentswe le tlerolang o fana ka taelo ya semmuso ho e na le ho hoeletsa feela o ipitsetsa motho ya hojana le wena. ✓ ✓ (2)
- 15.4 Moelelo o patehileng ke wa hore Bereng o ile a hloka hahala. ✓ ✓ (2)

- 15.5 Sedibelo seo ke tshireletso eo ba e fuweng kaha ba qeta ho hlokahallwa ke moetapele wa bona ba sa ntsane ba e ya ntweng. ✓ ✓ (2)
- 15.6 Dinone ke seemela sa dipere. ✓ (1)
- 15.7 Seroki se hlahella e le lekwala. ✓ Ke mohlabani wa lekwala eo e reng ha ntwala e kupa a be a baleha le ho lwana a sa ka a lwana. ✓ (2)
- 15.8 Mohaditsong o ne a fehlella lesheleshele le moleso wa dikgomo ebe o neha motswetse ka kutlwisiso ya hore hoo ke setlhare se tla mmolaya le lesea. ✓ (1)
- 15.9 Ke mabele. ✓ (1)
- 15.10 Ke hobane mehleng eo mabele e ne e le dijo tsa diphoofolo feela, mme batho ba ne ba nahana hore ha motho a a ja a tla mmolaya. ✓ (1)
- 15.11 Ke hobane batho bao mohaditsong a neng a ba lohela mano bona ba ne ba se na taba le yena kapa hona ho mo nka e le sera sa bona. ✓ ✓ (2)
- 15.12 Tomatso e hlahiswa ka tsela ya hore mohaditsong e moholo o qetetse a se a e ja moleso oo yena a neng a nahana hore ke tjhefu e tlang ho bolaya motswetse le ngwana.
E hlahiswa ke tsela ya hore motswetse o ne a bona mohaditsong a hlile a mo tsotella kaha ke moo o ne a mo fehlella lesheleshele a sa tsebe sepheo sa mohaditsong eo wa hae ka ketso eo.
Se reretsweng ho bolaya motswetse e ba sona se fanang ka bophelo bo botle ho yena. ✓ ✓ (2)
- 15.13 Mabitso a baphetwa ha a hlaloswa.
Re fumana qetellong hore moleso wa dikgomo ke mabele. ✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (1)
- 15.14 E, o atlehile hobane tshomong ena morero wa mohaditsong wa ho jesa motswetse o hlotswe ke hore seo mohaditsong a neng a nahana hore ke tjhefu se etse hore motswetse a nonopele, mme a be le letlalo le hlakileng. ✓ ✓ (2)
- 15.15 E, di ntse di sebetsa. Mosadi ya behileng o behwa setswetse, mme o ba le mmelehisi ya mo hlokomelang ya bileng a mo fepa hantle hore a tle a kgone ho sisetsa lesea la hae. ✓ ✓ ✓
[Maikutlo a mohlalobuwa a nanelwe haeba a ntse a amana le taba e ka sehloohong] (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 16: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe****Selelekela**

Tikoloho e hlahellang tshwantshisong ena e atlehisitse seabo sa bohanyetsi ba Ramanaka kgahlanong le Tholang ya neng a ilo kopa thuso ho yena.

Seabo sa tikoloho ho bohanyetsi

- Bohanyetsi bo hlahellang mona bo emetswe ke Ramanaka, mme sebaka ke sa mahaeng. Ramanaka o phela tikolohong e tshabehang, mme e mo dumella ho etsa bofelekwane ba hae ho se mang ya mo lemong. Ke sebakeng seo a phekoelang bakudi ba hae ho sona.
- Ha Tholang a fihla sebakeng seo, o ile a utlwa a se tshaba hoo meriri ya hae e ileng ya baleha ha a fihla moo kaha ha se a tlwaeleha. Se meru, mme ho lefifi haholo.
- Sebaka sena se bile le seabo sa hore Ramanaka a atlehe morerong wa hae o mobe wa ho holofatsa Tholang a sa lemohuwe ke batho.
- Nako e hlahellang mona ke ya bohoholo moo batho ba sa ntseng ba kgona ho nka maeto a malelele ka maoto jwalo kaha Tholang le batswadi ba hae ba ile ba etsa.
- Nako ena ya sekgalekgale e iponahatsa ka hore batho ba phelang tikolohong ena le tse mabapi ba sa ntsane ba kgollwa tshebedisong ya methokgo ya setso, mme le batswadi ba Tholang ba ne ba bua kamoo Ramanaka e leng ngaka ya popota kateng, mme ba dumela hore o tla thusa moradi wa bona.
- Lefifi leo Tholang a le fumanang ha Ramanaka le supa hantle hore ho ne ho se na mabone, mme ho ne ho le boima ho bona motho ya tlang hojana mane ka lebaka la lona.

Phethelo

- Bohanyetsi ba tshwantshisong ena bo emetsweng ke Ramanaka eo e leng ngakana-ka-hetla hobane ha a lemoha hore moya wa bothuela ba Tholang o matla ho feta wa hae, o mo senyetsa ditaba ka ho mo bipa hore a se tsebe letho. Sena o se etsiswa ke mona, mme o ile a atleha ho holofatsa Tholang. Hoja e se ka sebaka sena hammoho le nako ena ya sekgalekgale, merero ya Ramanaka e ka be e sa phethahala

[25]**POTSO YA 17: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'HA SE BOYA BA NTJA' – PM Ramathe**

17.1 Ba ne ba kopanela molatswaneng. ✓ (1)

17.2 Ke ya kante. ✓ Mme wa Lesodi o ne a lwana le monna mabapi le ntlha ya hore Lesodi o ne a fihla lapeng bosiu. ✓ (2)

- 17.3 Ho ne ho bakwa ke taba ya hore Kgasiane o ne a le ditlhong hobane o tseba hore o imme ngwana eo e seng wa Lesodi. ✓ ✓ (2)
- 17.4 Mme wa Lesodi o ne a sa batle ho kgalema mora a bile a mmuella, a re ke mosebetsi wa monna ho kgalema ngwana athe ntatae yena a ne a kgalemela metsamao e neng e sa mo thabise ya ngwana wa hae. ✓ ✓ (2)
- 17.5 Ke motho ya sa tshepahaleng. ✓ O bile le dikamano tsa lerato le monna e mong a ntse a ratana le Lesodi. ✓ (2)
- 17.6 Tiholo e hlahella ka mokgwa wa hore Kgasiane ha a ka a patela Lesodi nnete ya ditaba kapa hona ho mo jarisa morwalo oo e seng wa hae. O ile a ipolela hore o imisitswe ke motho e mong. ✓ ✓ (2)
- 17.7 Ke mohanyetsi. ✓ Hobane o ne a le kgahlanong le mohatsae ha a kgalemela ngwana wa hae. ✓ (2)
- 17.8 Lesodi o maratong, mme o bolella Kgasiane le mmae hore o batla ho nyala Kgasiane feela seo a sa se tsebeng ke hore Kgasiane eo o se a ithwetse ka lebaka la monna e mong. ✓ ✓ (2)
(Maikutlo a bahlahlobuwa a elwe hloko)
- 17.9 Ke utlwa ke qenehela Kgasiane hobane Mmaleshwane o mmitsitse ka mabitsobitso a ba a mmuisa hampe ntle le ho mo fa sebaka sa ho ikarabella. ✓ ✓ (2)
- 17.10 E, e na le motheo hobane o halefisitswe ke ho bona ngwanana a siile nkgo sedibeng a se a eme le mohlankana sekgutlwaneng se itseng.

KAPA

- Tjhe, ha e na motheo hobane o halefisitswe ke qwaketsano ya hae le monna lapeng kwana, mme jwale o ne a ntshetsa bohloko ba hae ho Kgasiane. ✓ ✓ (2)
- 17.11 'Ntshwarele hle mme motswadi, ka nnete ke swabile haholo.' ✓ (1)
- 17.12 O ile a beha molato wa ho lelera ha Lesedi ho mosadi, mme a re ke Maleshwane ya sentseng Lesodi hore a etse kamoo a ratang kateng. ✓ ✓ (2)
- 17.13 E, o atlehile. Kgaseane o ile a bolella Lesodi nnete hore ngwana eo a mo immeng ha se wa hae. Leha a ne a se a utlwile hore Lesodi o batla ho mo nyala ha a ka a mo jarisa morwalo oo e seng wa hae. ✓ ✓ ✓ (3)

[25]

POTSO YA 18: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**Selelekela**

Tikoloho e hlahellang tshwantshisong ena e atlehisitse seabo sa bohanyetsi ba Mapetla le boNgatane kgahlanong le Molefi ya neng a sebetsa mosebetsi wa bookamedi ba ditoloko.

Seabo sa tikoloho ho bohanyetsi

- Bohanyetsi bo hlahellang mona bo emetswe ke Mapetla mmoho le Ngatane le Ramafothole, mme sebaka sa sengolwa sena ke sa mahaeng (Mafotholeng), le sa motsetoropo (Maseru) moo Molefi le boNgatane ba neng ba sebetsa teng.
- Nako ke moo ho kopanang nako ya sekgalekgale le ya mehleng ya kajeno.
- Baahi ba Mafotholeng ba kang Mapetla ba ntse ba dumela ho methokgo le boloi ha Molefi le ntatae Pitso ba se ba wetse lehlakoreng la bojakane.
- Katleho ya lelapa la Pitso, e tlleng ka lebaka la ho sebetsa ha Molefi sebakeng sa Maseru e entse hore monnamoholo Mapetla a tlalwe ke mona, mme a rera ho mo dubisa thankga ka methokgo.
- Mapetla o ile a sebedisana mmoho le Ngatane le Ramafothole ba neng ba sebetsa le Molefi Maseru ho theola Molefi setulong sa hae ka ho sebedisa ditlhare tseo ba neng ba di kenya ka kantorong ya Molefi.
- Sebaka sa Maseru se susumeditse Molefi hore a hlale Montsheng kaha o ne a re ha a ruteha. Sena e ne e le ditlamorao tsa bohanyetsi ba Mapetla.

Phethelo

- Bohanyetsi bona ba Mapetla bo ile ba lebisa ntlheng ya hore Molefi a phetohe ka koloi, a lahlehelwe ke mosebetsi a be a qetelle a fetohile ntho e kang thithiboya e shweleng lehlakore.

[25]**POTSO YA 19: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

- 19.1 Ke kgarebe ya Molefi. ✓ (1)
- 19.2 O re sesosa ke hobane Molefi a sa sebetswa le ho tiiswa ka ditlhare ke kahoo boloi bo mo kenang ha bobebe. ✓ (1)
- 19.3 Ke hore Molefi o ile a kwenehela morwetsana eo batswadi ba hae ba neng ba mo rata a batla ho nyala e mong. ✓ (1)
- 19.4 O ne a mo patetse hore o na le ngwana eo a ileng a mo fumana kgale, le hore o ntse a ratana le ntata ngwanae. ✓ ✓ (2)
- 19.5 Pitso le Molefi ha ba a ka ba dumela hore boloi bo teng kaha e le badumedi ba tumelo ya sekeresete, ba ile ba hana ha Mojabeng a ne a re Molefi a tiiswe ka ditlhare, mme seo se ile sa etsa hore ho be bonolo ho Mapetla ho loya Molefi. ✓ ✓ (2)
- 19.6 E, ke nnete. Molefi o ne a itjhebetse botle ba Jwalane ba maiketsetso, mme a sa sheba mekgwa le boitshwaro ba Jwalane. ✓ ✓ (2)

- 19.7 E, e ne e thabisa. Montsheng o ne a itshwere hantle a tseba mosebetsi ebile le batswadi ba ne ba mo rata.

KAPA

Tjhe, e ne e sa thabise. Banana ba rutehileng bao Molefi a neng a ba rata ba ne ba itshwere hampe, ba hloka tlhompho. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(2)

- 19.8 A re tjobela pele ntlheng ya hore Molefi o ile a hloleha ho a mamela, mme a qetella a tswile mosebetsing a bile a kula ka lebaka la ho se ele hloko bao e leng dira ho yena. ✓ ✓

(2)

- 19.9 Ke Ngatane le Ramafothole. ✓

Ba dihela Molefi ba bile ba dumela ho sebediswa ke Mapetla ho loya Molefi. Ngatane o ba le dikamano tsa marato le dikgarebe tsa Molefi ✓

(2)

- 19.10 Ke sebadipi sa sehlooho. ✓ Ke yena eo e leng molwantshuwa mme kgohlano yohle e itshetlehile hodima hae. ✓

(2)

- 19.11 Tshepo ya Molefi ho boNgatane empa a sa hlokomele hore ba a mo dihela. ke yona e sentseng bophelo ba hae.

Ho hloleha ho mamela batswadi le motswalle wa hae wa sebele ke sona sesosa sa ho putlama ha bophelo ba Molefi. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(2)

- 19.12 Ho bile le ditlamorao tse bosula. Molefi o hlolehile ho fumana thuso kapele hoo a ileng a qetella a lahlehetswe ke mosebetsi a bile a shwele lehlakore. ✓ ✓

(2)

- 19.13
- Ha e a nepahala hobane baahisane ke batho ba lokelang ho utlwana le ho thusana kaha matlo ho tjha a mabapi.
 - Mapetla o tshwana le ha e ntse e le ntata Molefi ha a tshwanela ho mo honohela. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(2)

- 19.14 Ke dumellana le polelo ena hobane Jwalane o ile a patela Molefi hore o na le ngwana le monna e mong, mme le mohla a mmolellang, o etsa seo a sa kgathalle maikutlo a Molefi. ✓ ✓

(2)

[25]

POTSO YA 20: MOFUTA WA POTSO E TELELE**LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba****Selelekela**

Tikoloho e hlahellang tshwantshisong ena e atlehisitse seabo sa bohanyetsi ba Mohlouwa ya kgahlanong le Tsietsi eo e neng e le mosebeletsi wa hae.

Seabo sa tikoloho le nako ho bohanyetsi bo hlahiswang ke Mohlouwa

- Sebaka ke sa metseng ya ditoropong moo re bonang ho na le mebila e meholo e mmedimmedi e tshelwang le matlo a diRDP le mekhukhu.
- Bohanyetsi bo hlahellang mona bo emetswe ke Mohlouwa kaha o sebedisa borui ba hae ho hatella ba mo sebeletsang tikolohong eo, ebile o ba le monyetla wa ho fereha mohatsa Tsietsi eo a kopaneng le yena hona mmileng o moholo oo.
- BoTsietsi ba ne ba sebetsa lethathameng la mabenkele a Mohlouwa ao ba a lebelang bosiu. Bohanyetsi ba Mohlouwa bo totobala nakong eo a neng a sa mamela basebeletsi ba hae mabapi le moputso o neng o sa ba kgotsofatse.
- Nako ke ya tokoloho ya mehlang ya kajeno. Sena se entse hore boTsietsi ba kgone ho susumetsa basebetsi ba bang ho kena mohwantong wa boipelaetso ha ba sa thabiswe ke maemo ao ba sebetsang tlasa ona hobane ba se ba lokolohile ho ka etsa jwalo.
- Basebetsi ba se ba kgona ho ipuella ho bahiri ba bona kapa hona ho kena mohwantong wa boipelaetso.
- Ho bontsha hore mehla e fetohile, Naledi o kgona ho kena dikamanong tsa marato le monna e mong hobane feela a re o batla ho balehela bofuma.
- Mohlouwa o sebedisa borui ba hae ho ntshetsa pele bohanyetsi ba hae ka hore a batle ho kena diphateng le batho ba bomme pele a ba fa mosebetsi.

Seabo sa tikoloho le nako ho bohanyetsi bo hlahiswang ke Seipati

- Bohanyetsi bo hlahiswang ke Seipati bo iponahatsa nakong eo Seipati a neng a phoqa Naledi ka maemo a bophelo ba lelapa la ha Naledi.
- O ile a kgothaletsa Naledi hore a kene dikamanong tsa marato le Mohlouwa hore a tle a pheme bofuma.
- Ha Naledi a mmolella hore yena ha a rate ntate Mohlouwa, Seipati o mmolella hore dikamanong tse kang tsena ha ho hlokehe lerato.
- O ile a mmolella hore a shebe ntlha ya hore o tla ba le tjhelete ho e na le hore a shebana le taba tsa lerato.
- O ile a kgothaletsa Naledi hore a ikopele tshwarelo ho ntate Mohlouwa ha e le moo a ile a mo phoqa nakong eo Mohlouwa a neng a ipala mabala a kgaka ho yena.
- A kgothalletsa Naledi hore a se ke a hlompha monnae nakong eo Tsietsi a neng a re o batla ho hlabela badimo.

Seabo sa tikoloho le nako ho bohanyetsi bo hlahiswang ke Pheleu

- Pheleu ke letona le ka sehloohong la Mohlouwa. O ne a e na le seabo se seholo tshwarong e mpe ya basebetsi.
- O bontshitse bohanyetsi ka hore a kgothaletse Mohlouwa hore a tebele Tsietsi mosebetsi le hoja Tsietsi e le sware sa hae.
- O ne a nka ditaba tsa basebetsi a di bolelle Mohlouwa.

Phethelo

Ka baka la bohanyetsi ba Mohlouwa le tikoloho eo Tsietsi a phelang ho yona ho bile bonolo hore Mohlouwa a senye bophelo ba Tsietsi, bo a mpefala hobane kamora ho lahlehelwa ke mosebetsi le ka lebaka la tshotleho, Tsietsi o ile a itahlela ka setotswana jwaleng, mme sena se mpefatsa maemo le ho feta.

Difuperweng tsa tataiso ena ya ho tshwaya di se sebediswe ntle le tumello

Ka baka la bohanyetsi ba Seipati le tikoloho eo Tsietsi a phelang ho yona ho bile bonolo hore Seipati a senye bophelo ba Tsietsi ka ho kgothalletsa mohatsa Tsietsi hore a kene dikamanong tsa marato le Mohlouwa.

Ka baka la bohanyetsi ba Pheleu, Tsietsi o ile a qetella a tebetswe mosebetsing mme yena Pheleu e bile yena ya bitsetsang Tsietsi kantorong ya Mohlouwa hore a tlo tejelwa.

[25]

POTSO YA 21: LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba

- 21.1
- Tsietsi ke motswalle wa Thapelo.
 - Tsietsi ke sware sa Pheleu.
 - Boraro ba bona ke basebetsimmoho ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 21.2 E bakwa ke hore Mohlouwa ha a batle ho leleka boTsietsi jwalo ka ha Mmabatho a batla hobane boTsietsi ba kile ba hlohlelletsa basebetsi ho kena mohwantong wa boipelaetso/Mohlouwa o ile a nyaola Tsietsi a le mong mosebetsi mme a siya Thapelo. ✓✓ (2)
- 21.3 Thapelo o ne a tjodietsa Pheleu a mo qosa ka ho ba lehlabaphiyo le nang le seabo ho tebelweng ha Tsietsi. ✓ (1)
- 21.4 A ho hlonama/kgalefo/a ho teneha/a ho swaba. ✓
- Naledi ke motho e moholo, mme o lokela ho iketsetsa diqeto e seng a laelwe ke mosadi e mong.
 - Seipati o lahlehisa Naledi ka ho mo kgothalletsa hore a ratane le Mohlouwa, ha a mo ahe.
 - Seipati o senya kgotso ya ha Tsietsi. ✓
- (2)
- 21.5 Ke seapadi se pelo e mpe. ✓ O bile le seabo ho tebelweng ha Tsietsi hobane ke yena ya neng a dula a behile Tsietsi leihlo le ho mo tlaleha ho Mohlouwa empa e bile e le sware sa hae. ✓ (2)
- 21.6 O ile a etsa qeto ya ho ratana le Mohlouwa e le ho leka hore a tle a kgutlisetse Tsietsi mosebetsing. ✓ Qeto eo e entse hore a telle monnae, mme ebile Tsietsi ha a ka a kgutlisetswa mosebetsing/Qeto eo e entse hore Tsietsi a qetelle a bolaile batho ba bangata. ✓ (2)
- 21.7
- Bakeng sa hore Mohlouwa a tebele Thapelo le Tsietsi jwalo kaha ho ne ho lebelletswe, o etsa se sa lebellwang, o tebela Tsietsi a le mong hobane a batla ho ratana le mosadi wa Tsietsi.
 - Ha Naledi a tsebisa Seipati hore o kenyakenyeng, re lebelletse hore Seipati a thuse motswalle kaha e le yena ya mo dihetseng hore a ratane le Mohlouwa, feela o a mo hlanohela ha a mo thuse jwalo ka ha re ne re lebelletse.
 - Ha Naledi a dumela ho ratana le Mohlouwa, o ne a lebelletse hore Tsietsi a kgutlisetswe mosebetsing feela ha a ka ha e ba jwalo.
 - Ha Tsietsi a utlwa ka ho ratana ha Naledi le Mohlouwa, o ile a lebala lerato leo a neng a rata lapa la hae ka lona, yaba o bolaya le bana ba hae ba se nang molato.
 - Ho ya kamoo Naledi a ile a halefa kateng ha Mohlouwa a ne a mo fereha, re ne re sa lebella hore qetellong ba tla ratana. ✓✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)

- 21.8 Seipati ke maloma-a-fodisa wa nnete hobane o kentse Naledi tebetebeng ya hore a ratane le Mohlouwa, a bontsha Naledi melemo yohle eo a tlang ho e una ha a ratana le Mohlouwa feela ha Naledi a kopa keletso a bile a mmolella hore Tsietsi o se a tseba ka taba ena, Seipati o mo qhalla matsoho. ✓ ✓ (2)
- 21.9
- Tsietsi o susumeditswe ke taba ya ho lahlehelwa ke mosebetsi.
 - Tsietsi o bona ditaba tsa hae tsohle tse kang kopo ya ntlo di sa mo tsamaele hantle.
 - O ipona a hloka lehloohonolo a le madimabe ha e le moo a sa fumane ntlo ya RDP. ✓
- [Tshwaya e le nngwe]** (1)
- 21.10 Ke motho ya nang le tshepo. ✓ Le maemong ao a iphumanang a sa sebetse ho ona, o ntse a e na le tshepo ya hore ditaba di tla loka. ✓
- [Mohopolo wa sehlooho ke hore Tsietsi ha a tele leha ho ka ba hobe jwang]** (2)
- 21.11 Lerato la Mohlouwa le Naledi e ne e le sephiri se ileng sa utulleha habonolo, mme Tsietsi o ile a qetella a se a se tseba le yena yaba o bolaya bohle le bana ba hae ba se nang molato. ✓ ✓ (2)
- 21.12 Ho ile ha fetola botho ba Tsietsi hoba e ne e se e le motho ya neng a se a phela ka ho nwa jwala, a re o leka ho itebatsa mathata. ✓ (1)
- 21.13 Ho fupere tomatso ka tsela ya hore Mmabatho o ne a nyakalletse hore Tsietsi o tebetswe empa a sa tsebe sesosasosa sa ho tebelwa ha hae; e leng hore Mohlouwa o ne a batla ho ratana le Naledi, mohatsa Tsietsi. ✓ ✓ (2)
- 21.14 E, o atlehile.
- Ditshita tseo Tsietsi a ileng a tobana le tsona bophelong di ile tsa fetoha lejwe la kgopiso pelong ya hae. Ke kahoo a ileng a qetela a bolaile bohle bao e neng e le lejwe la kgopiso ka sehloho.
 - Ketso ya Naledi ya ho ratana le Mohlouwa e ile ya e ba sekgopi se seholo ho Tsietsi hoo a ile a hloka qenehelo yaba o mmolaya mmoho le bana. ✓ ✓ ✓ (3)
- [25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80